

KTKP050

Laaja luentopäiväkirja

Sara Ailu

1 Kasvokkain - Kohtaamisten vuorovaikutukselliset periaatteet

Johdantona luen nolle haluan nostaa havaitsemani tärkeät yhdistävät tekijät, jotka nousivat kyseisiksi koko luennon ajan: *muutos ja aika*. Nämä kaksi asiaa olivat kytköksissä käsiteltävissä teemoissa vahvasti. Luento herätti paljon ajatuksia niin arkiajattelussa sekä tieteellisen ajattelun välillä. Tarkastelen ihmisten kohtaamisia muutoksen ja ajan käsitteiden avulla.

Ihminen haluaa tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi. Olemme vuorovaikutuksessa lähes joka päivä. Ihmisellä on suuri tarve ja halu kohdata toinen ihminen. George Meadin mukaan ihmisen sosiaalinen minuu koostuu vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa (Suoninen 2009, 29). Jos meillä ei olisi peiliä käytössä, ihminen peilaisi toisen ihmisen kautta itseään. Vuorovaikutus on monisyinen ja -ilmiöinen tapahtuma, joita jäädään pohtimaan, selvittämään ja ihmettelemään joko hetkessä tai myöhemmin. Ehkä merkityksellisin asia on se, miten kukin käsittää kohtaamisen toisen kanssa, koetaanko asiat kiusallisina, oppina, kulttuurisidonnaisina, vai itseään vahvistavina kokemuksina. Vuorovaikutustilanteiden arvoituksellisuus muodostuu siitä, kun kaksi ihmistä kohtaavat ja kohtaamisen ennakoituvuutta ei pystytä ennalta määrittämään. (Suoninen 2009, 30-31.)

Luennoitsijat Marjatta Pakkanen ja Kreetta Niemi puhuivat vuorovaikutuksen ”selonteosta”. Tämä oli mielestäni hyvin mielenkiintoinen ja monelle ihmiselle hyvin tuttu asia arjesta. Miksi ihmisellä on tarve selittää? Miksi ihminen tarvitsee taakseen muita ihmisiä, ennekuin hän kokee tulleen kuulluksi. Tässäkin selonteon suhteessa esiin nousee alkujohdannossa mainitsemani *aika* käsite, sillä heikentyykö tämä selonteon tarve ihmisen kokemusten, tietojen ja taitojen kasvaessa? Uudet asiat tarvitsevat usein varmistamista, mutta ajan myötä tutuksi tulleet arkiset asiat menettävät ehkä eräällä tavalla uutuuden kiiltonsä ja selittämisen tarve himmenee ja lopulta poistuu. Tästä seuraa toinen alkujohdantoni käsite: *muutos*. Muuttuuko ihminen ajan myötä erilaiseksi? Vai oppiiko ihminen sietämään tietynlaisia asioita paremmin? Ajattelutaitojen, itsetunnon, arvojen ja moraalikäsitteiden kehittyminen vahvistaa yksilön minuuutta ja saattaa vähentää selonteon tarvetta.

Myös kysymyksillä ohjaaminen vuorovaikutus tilanteissa herätti mielenkiintoni. En ole ennen erityisemmin kiinnittänyt huomiota, että erilaisilla kysymysten asetteluilla saattaa olla suuri merkitys vuorovaikutuksen etenemisessä ja suunnassa. Tätä voi käyttää hyvinkin retorisena keinona esimerkiksi luokkahuoneessa. Usein kun keskustelee ihmisten kanssa vaikka ruokapöydässä, huomaa herkästi jos keskustelijoiden äänenvoimakkuus ja -paino alkavat koventua, napakoitua tai saada uusia sfäärejä. Myös tässä asiassa *aika* koului kantajaansa ja opettaa millä tavoin ruokapöytäkulttuurissa kannattaa avata keskustelut. Ajattelun kehittymisen kannalta on kuitenkin hedelmällistä käydä yhteisöllisiä keskusteluja (Hurtig, Laitinen & Uljas-Rautio 2010, 37). Ajan myötä syntyy herkkyyttä. Herkkyyttä oppia lukemaan toisia ja tämä on merkittävä asia vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutuksen syvenemisessä. Luennoitsijat puhuivat siitä, miten ihmiset haluavat välttää tilanteet, joissa nolostuminen pääsisi huippuunsa. Vuorovaikutus tutkijan Erving Goffmanin käsitteen kasvotyön avulla, yritetään suojella omia ja toisten kasvoja käyttäytymällä mahdollisimman tavallisesti (Suoninen 2009, 48-49). Häpeä kuuluu osana ihmisen perustunteita, mutta kulttuuriset ominaisuudet joko vahvistavat tai heikentävät häpeän tunteen voimakkuutta.

Luennoitsijat totesivat, että kasvonsa menettäneet ihmiset kantavat stigmaisuuttaan aina harteillaan. Stigman leimasta on vaikea päästä eroon. (Luento 2019) Tässä asiassa olen eri mieltä. Jos ihminen niin sanotusti menettää kasvonsa, stigma ei ole pysyvä vaan tilapäinen. Stigman vahvuus määräytyy usein myös miten ihminen itse käsittelee asian itsensä kanssa, toisin sanoen kantaako ihminen itse leimaisuuttaan mukanaan. *Aika* auttaa myös stigmaisuuden heikkenemisessä. *Muutos* ihmisen ajattelussa, käyttäytymisessä ja toiminnassa auttavat myös uuden suunnan löytymisessä. Lisäksi tulkinnat normaaliudesta muuttuvat ajan myötä kun uskalttaa rohkeasti olla se kuin on.

2 Ryhmän vuorovaikutus - yhteisöllisyys, vuorovaikutustaidot (Yksilöllinen ja sosiaalinen identiteetti & monikulttuurisuus oppimisyhteisössä)

Luento ilmensi hyvin sen, miten monimutkaisia ja monisyisiä ryhmät voivat olla. Kiinnitin huomioni luennoitsijan Hely Innasen ensimmäisiin dioihin, joissa hän kertoi että jos lapsi on ollut päiväkodissa hoidossa 2-4 vuotiaana, he ovat suositumpia ja heillä on enemmän ystäviä kuin niillä lapsilla jotka eivät olleet olleet päiväkodissa (Luento 2019). En

ole varma, oliko tämä luennoitsijan omaa mielipidettä, vai perustuiko se tieteelliseen tutkimukseen. Mielestäni tämä oli hyvin kapeakatseinen ilmaus, vailla selventävää perustelua. Siinä määrin, olen luennoitsijan kanssa samaa mieltä, että lapset jotka ovat oppineet ryhmän toimimisen ja sosiaalisten suhteiden aakkoset varhain, ovat tietoisempia tulevaisuudessa miten monimutkaiset suhteet toimivat ryhmässä. Ryhmässä olemisen taidot opitaan olemalla ryhmässä (Sajaniemi & Mäkelä 2015, 152-153). Esimerkiksi kesken päiväkodin toimintakautta tulevalla uudella lapsella saattaa olla vaikeuksia päästä ryhmään sisään, koska ryhmän muodostus alkaa nopeasti. Ryhmässä vallitsee erilaisia omia normeja sekä rooleja, jotka vakiintuvat ryhmän toimiessa. Mutta tämä asia ei ole silti määräävä tekijä, joka määritteli yksilön suosittavuuden tai ystävien lukumäärän. Ongelmana saattaa kuitenkin olla esikouluikäisten ryhmän kiinteys kun he siirtyvät alakoulun ensimmäiselle luokalle. Silloin luokassa saattaa olla jo valmiiksi tiivisryhmä, johon on hankalampi liittyä. Tässä kohtaa hyvin taitavalla opettajalla on velvollisuus ryhmäyttää luokka uudelleen niin ettei ulkopuolisuuden kokemusta syntyisi. (Sajaniemi & Mäkelä 2015, 142). Joten siinä määrin asian ei tarvitse olla ongelmallinen.

Lapsen yksilölliset ominaisuudet esimerkiksi persoona, temperamentti, taipumukset ja kokemukset voivat osaltaan määrittää ryhmän roolisisällöt. (Soininen 2009, 188-189.) Vaikkei esimerkiksi hyvin johtajamaiseen käyttäytymiseen taipuvainen lapsi olisi koskaan ollut päiväkotioissa, hänellä on silti hyvät mahdollisuudet suosittuun kaveripiiriin. Tämä on hyvin lapsikohtaista, miten nopeasti lapsi omaksuu ryhmän normit, miten hän niin sanotusti lukee tilanteita paikan päällä ja millaiset vuorovaikutussuhdetaidot hänelle on kehittyneet. Perheet, joiden lapset eivät ole olleet päiväkodissa, saattaa olla paljon sisaruksia, joiden kanssa harjoitetaan samalla tavalla vuorovaikutustilanteita kuin mitä päiväkodissa. Ainut lapsi perheessä onkin hieman erilaisempi tilanne, mutta tähän kiinnittyy vahvasti ainoan lapsen vanhempien aktiivisuus suhteessa lapsen mahdollisuudesta tavata vertaisiaan lapsia kodin ulkopuolella. Hyvin useat suomalaiset lapset asuvat kerrostalolähiöissä, joissa harjoittaa sosiaalisuhteitaan.

3 Tunteet, tunteiden säätely ja vuorovaikutus

Luennoitsija Merja Koivula kertoi, että tunteet ovat biologisesti määräytyviä. Jos tunteet ovat biologisesti määräytyviä, niin tämän täytyy yhdistää kaikkia ihmisiä maapallolla. Miksi kuitenkin pystymme erottelemaan kulttuuriset erot esimerkiksi käyttäytymisessä?

Olemmeko tunteidemme vankeja ja tunteet voivat halutessaan ohjata meitä? Jos näin on, niin miksi yleisesti puhutaan siitä, miten eri kulttuurissa asuvat ihmiset käyttäytyvät eri tavalla? Esimerkiksi italialaiset hyvin usein tunnetaan kuumaverisinä, jotka uskaltavat näyttää tulisen luonteensa. Suomalaisten tiedetään olevan pidättyväistä kansaa, jotka rakastavat rauhaa. Me ihmiset olemme biologisesti hyvin samanlaisia, pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta (Sajaniemi & Mäkelä 2015, 153). Jos geenit määräävät samat tunteet, miksi eri ihmisten tuntemat tunteet ovat silti niin erilaisia? Anja Riitta Lahikainen kirjoittaa, että on olemassa kollektivistisia tai individualistisia kulttuureita ja riippuen näiden kahden korostuneisuudesta selittää se samankaltaisuuteen tai erilaisuuteen liittyvät tunteet. (Lahikainen 2009, 96.) Perustunteet ovat määritelty kaikille samoiksi. Onko tunteet osaksi myös opittuja malleja, eivätkä vain biologisia? Sillä tunteiden kirjo on hyvin laaja. Laajan tunnekirjon ohella pitää myös huomioida erilaiset tulkinnat ja käsitykset. Meadin mukaan sosiaalinen todellisuus rakentuu vuorovaikutuksen kautta. Kulttuurilliset asiat saavat merkityksen aina ihmisen antaman tulkinnan kautta. (Suoninen, Pirttilä-Backman, Lahikainen & Ahokas 2013, 70-71.) Nina Sajaniemi ja Jukka Mäkelä kirjoittavat, että se miksi erilaisuus on juurtunut meihin niin syvälle, koska ihmiset eivät voi kokea asioita täysin samanlaisesti (Sajaniemi & Mäkelä 2015, 153).

4 Dialogisuudesta

Luento alkoi S. Kierkegaardin ajatuksella auttamisesta. ”Auttajan on ensin nöyryyttävä autettavan alapuolelle ja ymmärrettävä, että auttaminen ei ole hallitsemista vaan palvelemista.” Asia joka sai minut hiljentymään oli se, että jo 1840-luvulla on kirjoitettu näin syvällisesti ja toinen toistaan kunnioitettavalla tavalla, mutta historiasta ei juuri ole opittu nyky yhteiskunnassa mitään. Kommenttini on hyvin karkäs, mutta syystäkin kun katsoo mihin suuntaan asiat ovat menossa yhteiskunnassamme. Kaikesta leikataan, ja eniten tämä koskettaa yhteiskunnan heikointa lenkkiä – lapsiperheitä, työttömiä ja opiskelijoita. Vahva yhteiskunta on se, jonka heikoin lenkki on vahvin.

Luennoitsijat Emma Kostainen ja Timo Laine puhuivat toisen linssien läpi katsomisesta (Luento 2019). Tämä ei ole helppo tehtävä, mutta hyvin tavoiteltavaa kuitenkin. Opetustilanteessa rooleista huolimatta on sama yhteinen agenda – oppiminen. Opettaja oppii oppilaistaan, oppilaat opettajalta. Luokahuoneeseen olisi saatava dialoginen yhteys, jossa jokainen saisi ilmaista oman ajatuksensa ilman väärässä olemisen pelkoa. Yhdyn vaihtoehtoisen pedagogiigan kehittäjän Célestin Freinetin ajatukseen dialogisen

yhteyden luomiselle, minkä perustana on oppilaan ja opettajan molemminpuolin kunnioittaminen (Vuorikoski ja Tiilakoski 2014, 317). Jos luokkahuoneessa vallitsee epätasa-arvoinen ilmapiiri monine eri luokitteluineen, rooleineen ja auktoriteetteineen, kunnioittamiselle ei jää sijaa. Kunnioittaminen ja ystävällinen kohtelu ei maksa mitään, joten on hyvin erikoista että tämä on monelle hyvin vaikeaa. Kun opetettavan luokan raskaat maskit saadaan syrjään, oikeiden kasvojen työ voi alkaa. Luennoitsija Timo Laine kertoi, että oppi omaksutaan parhaiten niin, kun aihe kiinnostaa kantajaansa (Luento 2019). Opettajan tehtävään korostuu hyvän oppimisalustan luominen; oppilaiden rohkaisu ja avoin keskustelu yhteys. Jokainen saa omalla vahvuusalueellaan rakentaa monimutkaista palapalapeliä oppimisen verkostossa. Jokaisen panos on tärkeä, kohti vahvan yhteiskuntamme rakentamista, jonka kantavana voimana toimii monialainen osaaminen ja yhteistyö. Positiivinen pedagogiikka korostaa juuri näitä yksilön vahvuuksien vahvistamista puutteiden etsimisen sijaan (Uusitalo-Malmivaara 2015, 19).

5 Vuorovaikutus mediassa

Tämä luento oli mielestäni kaikkein kiinnostavin ja innostavin – liekö ihme, sillä media on läsnä jokapäiväisessä elämässä. Luennon teemoista nousi hyvin monta näkökulmaa, josta voisi kirjoittaa paljon, mutta eniten minua kiinnosti aihepiiri ja käsite *grooming*. Grooming tarkoittaa suomeksi sitä, että aikuinen tarkoituksenmukaisesti manipuloi lasta tulevaan hyväksikäyttöön esimerkiksi internetin välityksellä. Aikuinen houkuttelee lasta lähelleen ja käyttää hyväksi usein myös erilaisin kiristyskeinoin. (Luento 2019.) Se miksi aihe on minulle erittäin kiinnostava johtuu varmasti siitä, että olen itse äiti ja tahdon olla tietoinen maailman menoista, jotta voin turvata lapsille parhaalla mahdollisella tavalla turvallisen lapsuuden ja nuoruuden. Lisäksi pedofiilien on kerrottu suuntautuvan hyvin usein lasten lähelle, kuten esimerkiksi opetustyöhön. Olen suuntautunut opetusosalalle ja tietoisuus tällaisesta on mielestäni erittäin hälyyttävä asia. Tällaisen toiminnan ehkäisyyn tulisi laittaa mahdollisimman paljon resursseja tekemättä asiasta kuitenkaan mediapaniikkia. Tekstissäni tarkastelen tätä ilmiötä lähdeviitteiden avulla paremmin.

Yhtenä tärkeimpänä aiheena opetuksessa tulee olemaan media- ja turvataitojen opettaminen lapsille. Niin kuin luennolla todettiin, pienet lapsetkin seuraavat mediaa päivittäin (Luento 2019). Siksi turvallisen internetin käytön ohjaamista tulisi painottaa. Turvataitojen ohella opetuksessa tulisi huomioida seksuaalikasvatus lapsen ikätason mukaisesti. Suomen laissa on turvattu lasten ja nuorten turvallisuus asettamalla suojaikärajaksi 16 vuotta. Tämän avulla estetään se, ettei kukaan lapsen kanssa

luottamussuhteessa oleva aikuinen henkilö ryhtyisi seksuaalisiintekoihin alaikäisen kanssa. (@väestöliitto.)

Luennoitsijat Mari Hankala ja Johanna Kainulainen kuitenkin painottivat, ettei lapsia saisi liikaa pelotella netin vaaroista. Heidän mukaansa esimerkiksi porno ei ala pyörimään heti nettiselaimen avauduttua (Luento 2019). Esitän tästä eriävän mielipiteeni, sillä esimerkiksi Youtubessa pahantekijät ovat tietoisesti sormeilleet lapsille tarkoitettuja ohjelmia. Kun lapsi alkaa katsomaan vaikkapa Pipsa Possu -ohjelmaa, hetkisen kuluttua videon tilalle välähtää sopimatonta materiaalia. Mielestäni nettimaailman suurin ongelma on, ettei sensuuria ole. Liian vapaa ja rehevä alakulttuuri on sangen haitallista pienen kehitykselle väärän materiaalin osuttua lapsen kohdalle. Viime kädessä aikuisten tehtävä on seurata sitä, millaisia medioita lapset kuluttavat ja arvioida yksilöllisesti medioiden sisältöjä ja soveltuvuutta. (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2016, 19-20)

Turvataitojen ja seksuaalikasvatuksen lisäksi olisi hyvä valpastuttaa myös vanhempia. Pelaaminen ja älytablettien käyttäminen koukuttaa nopeasti (Marjamäki ym. 2016, 19). Normaalikoulun opettaja kertoi opetusharjoittelussa kuinka oli kysynyt erään oppilaan vanhemmalta, kuulleensa kahdeksanvuotiaan pelaavan yhdessä viisivuotiaan veljensä kanssa 12-vuotiaalle tarkoitettua peliä. Tähän vanhempi oli äkäissyt, että: ”Eiköhän poikien ikä ole yhteensä juurikin ylitse tämän sallitun rajan!”. Jos vanhemmat eivät välitä mitä heidän lapsensa tekevät netissä ja eivätkä piittaa ikärajoituksista, olemme huolestuttavalla polulla. Lapset imevät itseensä hyvin helposti mediasisältöjen mallit ja arvot, joista myöhemmin syntyy ihanteita (Marjamäki ym. 2016, 19).

Nämä grooming-saalistajat tekevät tietoisesti sairaita yrityksiään tekeytymällä itse nuoremmiksi mitä ovatkaan. Nuorista saattaa ensiksi tuntua hassulta ja leikiltä nämä yritykset, mutta pahimmassa tapauksessa leikki muuttuu todelliseksi painajaiseksi. (@väestöliitto.) Luennolla esitettiin karkeasti se, että tytöt käyttävät sosiaalista mediaa eniten ja pojat pelaavat. Voidaanko siis tämän perusteella sanoa, että tytöt ovat enemmän uhatta tulla hyväksikäytetyiksi kuin pojat, jotka vain pelaavat netissä? Väite ei ole yksiselitteinen, sillä Yle Uutinen tiedotti taannoin uutisessaan, miten poikien suosittujen pelien keskuudessa (Minecraft ja Fortnite) lapsia saalistavat tarjoavat lapsille uusia peli-levelleitä ja pisteitä vastineeksi heidän pakotetusti lähettämistään kuvistaan. Tästä keskustelut yritetään siirtää Whatsup- ja skypesovelluksiin ja kiristäminen jatkuu. (@yle.fi 25.04.2019.) Harmillista on, etteivät lapset ensiksi ymmärrä joutuneensa kohteeksi ja

lopulta häpeä estää aikuiselle kertomisen. Erving Goffmanin mukaan ihmisen keho on haavoittuvainen sosiaalisten riskien viidakossa. Goffman nosti esiin yhteiskuntamme seksistisyyden ja tähdentää, että esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö on seurausta pahantekijän intentionaalisesta toiminnasta. (Goffman 2012, 106-107.) Vaikka nämä asiat tiedostetaan, yhteiskunnassamme pyritään käyttäytymään hyvin kohteliaasti toinen toistaan kohtaan ja esitetään piittaamatonta kaikesta näkemästä. Tämänlainen yhteiskunnallinen piittaamattomuuden kehys tulisi hajoittaa ja tuoda tilalle avoimuuden kehys vailla häpeää.

Sensuurin puutteiden sekä hankalaksi jäljitettävien verkostojen avulla (kuten Tor) vuoksi groomingin järjestäytyneisyyttä on hyvin vaikea estää. Kansainvälisesti on aloitettu tekemään yhteistyötä tällaisten saalistajien kitkemiseksi, sillä tämä ilmiö ei ulotu vain tiettyihin maihin vaan ympäri maailmaa. Siksi korostankin, että yhteisöllisyyttä tulisi herättää taas uudelleen henkiin. Se, että vanhemmat tekisivät yhteistyötä tiiviimmin keskenään ja keskustelisivat asioista avoimesti – jopa niistä vaikeimmistakin asioista tuntematta häpeää. Koska ihmisellä on tarve hakeutua vastavuoroisiin ihmissuhteisiin, ryhmiin ja verkostoihin sosiaalista mediaa ei mielestäni silti tulisi täysin rajata tai kieltää. Sosiaalipsykologia tähdentää, sitä kuinka ylipäättään ihmisten kanssakäyminen ja keskinäinen riippuvuus on hyvinvoinnin tärkeä lähde. Tällä tavoin ihminen kokee vapautta toiminnassaan, kokee olevansa osana jotakin ryhmää ja pystyy mielekkäällä tavalla jäsentelemään itserefleksisyyttä. (Suoninen 2009, 318-319.) Koska sosiaalinen media on tullut jäädäkseen, sen kieltäminen tulisi tukahduttamaan nämä kaikki edellä mainitut asiat. Kysymys kuitenkin kuuluu, että jos sosiaalista mediaa ja internetin käyttöä alettaisiin rajoittaa kunnolla, tulisiko perinteiset kasvokkain tapahtuvat vuorovaikutuskäytänteet takaisin? Marjamäki ym. huomauttavat myös liiallisen pelailemisen vähentävän kasvokkain tapahtuvia vuorovaikutustilanteita (Marjamäki ym. 2016, 19).

Palatakseni vielä grooming käsitteeseen, internetin laaja käyttömahdollisuus on mahdollistanut sen, että grooming-saalistajat ovat löytäneet toisensa maailmanlaajuisesti ja muodostaneet tiiviin verkon. Prosentuaalisesti ei voida määrittää grooming-saalistajien lukumäärää, mutta viittaa edelleen vanhempien yhteistoimintaa. Yhdessä pystymme olemaan vielä vahvempia ja kun tietämys tällaisista ilmiöistä nousee kaikkien ihmisten tietoisuuteen, voimme estää tällaisten saalistusyritysten mahdollisuuden.

LÄHTEET:

Goffman, E. (2012) Vuorovaikutuksen sosiologia. Tampere. Vastapaino. 106-107.

Hurtig, J., Laitinen, M., & Uljas-Rautio, K. (2010) Ajattele itse! PS-Kustannus. 37.

Kiilakoski, T., Tomperi, T., ja Vuorikoski, M. 2005. Kenen kasvatus? Tampere. Vastapaino. 317.

Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S., & Hannukkala, M. 2016. Lapsen mieli. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. 19-20.

Suoninen, E., Pirttilä-Backman A-M., Lahikainen A R., ja Ahokas M. 2009. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki. SanomaPro. 30-31, 48-49, 70-71, 96, 188-189, 318-319.

Uusitalo-Malmivaara., Lotta. (2015) Positiivisen psykologian voima. PS-kustannus. 19, 142, 152-153.

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/turvallisuus/seksuaalirikokset/suojaikaraja/> 09.05.2019

<https://yle.fi/uutiset/3-10725554?fbclid=IwAR2XFnankSNYe9MTm-VzA3HmMrUGw6LmaVGW-FwUkBYnuu10QNqfhFNPvyY> 25.04.2019